

Szűcs Tímea
SZTE JGYPK

Zsidó kivándorlás Magyarországról Palesztinába 1945 és 1949 között. A zsidó identitás alakulása

Tagozat: Kultúra és közösség
Témavezető: Dr. Olasz Lajos

1. Bevezetés

Az 1944-es év a magyarországi zsidóság életében vízváltó volt a jogfosztás, a deportálás és a holokauszt miatt. A vézskorszakot Magyarországon túlélő vagy a táborokban felszabadított zsidó emberek egy része, az események hatása alatt, valamint a későbbi társadalmi, gazdasági viszonyok alakulása, a diktatúra kiépülése következtében a kivándorlás mellett döntött.

A tanulmány a magyarországi zsidóság kivándorlását vizsgálja, kiemelten a II. világháborút követő években, 1945-től 1949-ig, kitérve világháború előtti kivándorlási tendenciákra, Palesztina bizonytalan helyzetére, valamint az új állam megalakulását megelőző és követő fontosabb eseményekre a kivándorlás témakörét érintve. Emellett az új bevándorlóknak az új társadalomba történő beilleszkedése is részét képezi a dolgozatnak. Mindezeket a szerző által készített interjúk és a visszaemlékezők élményei, tapasztalatai egészítik ki.

A téma választására főként a szerző Izraelben tett látogatása motiválta, amelynek során több Magyarországról elvándorolt zsidóval találkozott, s mely után megfogalmazódtak a kérdések az Izraelben élő magyarság más tagjaira, a teljes diaszpórára vonatkozóan is. A téma feldolgozását indokolta, hogy a II. világháborút követő magyarországi zsidó kivándorlás és a palesztinai, izraeli társadalomba való integrálódás tudományosan csak meglehetősen szűkkörűen tárgyalt témának számít. A folyamat (az indulás és érkezés) komplex vizsgálatával viszonylag kevés publikáció foglalkozik.

2. Kivándorlás a II. világháború előtt

Magyarországon már a II. világháború előtti évszázadból is rendelkezünk adatokkal a zsidóság mind országon belüli, mind országon kívüli migrációjáról. A 19. század második felében a külső peremvidékekről migráció indult el a nagyobb városok irányába, ezek között is a legfőbb célpont Budapest volt. Azonban (főként) a peremvidék kistelepülésein élők tervei között nem csupán országon belüli városok szerepeltek, hanem más országok is. A zsidóság esetében a legnépszerűbb célország az Egyesült Államok

volt. Valamint – annak ellenére, hogy a cionizmust¹ az akkori magyar zsidóság meghatározó része elutasította – Palesztina ősi földjére is érkeztek magyarok (Olosz 2015: 143). Létszámuk alacsonynak tekinthető. A források magyar nyelvet nem beszélő ortodox csoportot említenek, mindezek ellenére identitásukat nagymértékben meghatározta magyarságuk. Az akkori, még Oszmán Birodalom fennhatósága alá tartozó ősi zsidó föld egyik legerősebb csoportjaként tartják számon őket, melynek tagjai Jeruzsálemben létrehozták a magyar kolélt² 1858-ban. 1878-ban ebből kiválva alapították meg a ma Tel-Avivtól nem messze található Petah Tikva³ nevű települést (Bányai 2008: 412–417). Az alapító, Akiva Jozsef Schlesinger volt, akinek céljai nagymértékben hasonlítottak a későbbi cionista mozgaloméhoz, mint például a héber nyelv újbóli használata, a mezőgazdaságra fektetett hangsúly és az új oktatási rendszer kialakítása. A meghatározó különbség azonban az volt, hogy az újításokat szigorúan ortodox keretek között kívánta megvalósítani. Ők alkották a magyar nyelvterületről származó zsidóság első generációját (Olosz 2015: 144).

A 19–20. század fordulóján a zsidóság körében alacsonyabb kivándorlási arányokról számolhatunk be, melynek legfőbb oka, hogy csoportjuk egyenjogúsítása jóval előrehaladottabb volt Magyarországon, mint az azt megelőző időkben – gondoljunk csak az 1867-es emancipációs törvényre vagy az 1895-ös törvényre az izraelita vallás egyenjogúsításáról (Komoróczy 2012: 189–196). Ez a kivívott állampolgári egyenlőség viszonylag széles gazdasági, közéleti és kulturális lehetőségeket biztosított a zsidóság számára. Az előítéletesség, az antiszemizmus esetenkénti megnyilvánulásai nem jelentettek közvetlen fenyegetést a magyarországi zsidóságra, a politikai szélsőségeket a kormányzat pedig igyekezett visszafogni. Ennek közvetett hatása volt, hogy a zsidó polgárság óriási szerepet töltött be a magyarországi modern polgári kultúra kibontakozásában, a modern polgári sajtó megteremtésében, valamint az irodalmi, a színházi és a zenei élet megújulásában (Romsics 2005: 88–100).

Azonban az I. világháborús vereség után a politikai elit az okok mélyebb és körütekintőbb vizsgálata helyett a bűnbakok keresésébe kezdett, és ezt meg is találta a kisebbségekben, többek között a zsidóságban (Komoróczy

---

¹ Cionizmus: a zsidó nemzeti állam (Izrael) létrehozására törekvő nacionalista mozgalom a 19. sz. végétől

² Kolél: azonos országból származók közössége Palesztinában, majd Izraelben

³ A Petah Tikva dinamikusan fejlődő gazdasággal és jelentős számú magyar leszármazottal rendelkezik. 2014-ben közel 240 000 főt számlált lakossága. (Hava 2008: 6–7)

2012: 1116–1123). A világháború után százezrek ábrándultak ki a liberális, szabad, kisebbségeket toleráló világnézetből, és egyre nagyobb teret kezdtek nyerni a jobboldali mozgalmak, mind Magyarországon, mind Európa más országaiban (Karsai 2001: 215).

1920 őszén az országgyűlés elfogadta a numerus clausus törvényt, melynek értelmében az ország nemzetiségeinek arányához igazította a felsőoktatásban való részvételüket (a zsidóság esetében ezt 6%-ban határozta meg). A törvény csak az izraelita vallásfelekezethez tartozókra vonatkozott, a kikeresztelkedettek nem. Ennek következményeként kisebb arányú kivándorlási hullám indult el, amelynek legfőbb célpontja még mindig az Egyesült Államok volt, azonban Palesztinába is érkeztek magyarok. Őket többségében valamelyik cionista szervezet készítette fel a kivándorlásra, s köztük nagy számban képviseltették magukat azok a szakemberek, akik tudásukkal hozzájárultak az épülő ország infrastruktúrájához (Bányai 2008: 413–414). Érdemes megemlíteni többek között Mihály (Moshe) Fekete matematikus vagy Andor Fodor vegyész nevét is (Palló 2000: 37–38). A Palesztinában élő magyarok az 1920-as évek elején megalapították a *Hitachdut Olé Hungariát* (Magyarországi Bevándorlók Egyesületét), mely szervezet máig működik (Bányai 2008: 413).

Azonban a határon túl élő magyarság kivándorlásáról is érdemes néhány szót ejteni, hiszen a Monarchia utódállamainak szinte mindegyikéből, Csehszlovákiából, Jugoszláviából vagy Romániából is érkeztek zsidók Palesztinába, nagyobb arányban, mint Magyarországról. Feltételezhetjük, hogy az említett államokból kivándorlók egy része magyar anyanyelvű volt, azonban erre vonatkozóan pontos adatokról nem tudunk beszámolni (Karády et al. 1984: 99).

A célszággal, Palesztinával kapcsolatban azonban fontos megemlíteni, hogy az I. világháború következményeként a Közel-Keleten is fontos változások történtek. Az Oszmán Birodalom (mely a terület birtokosa volt 1917-ig) háborús veresége után, a nyertes hatalmak 1919-es Versailles-ban született döntése értelmében Palesztina brit népszövetségi mandátum lett. Így 1917-ben hozzáfoghattak a Nagy-Britannia politikai vezetése által hozott Balfour-nyilatkozatban⁴ foglaltak megvalósításához. Ezzel a zsidóság egy lépéssel közelebb került saját, önálló állama megteremtéséhez, s ez va-

---

⁴ A Balfour-nyilatkozat (elnevezése Lord Balfour brit külügyminiszter után) az első olyan hivatalos dokumentum, mely elismeri a zsidóság történelmi érveken nyugvó jogát az ősi föld, Palesztina egy részére. Célja a zsidó nemzeti otthon létrehozására irányult Palesztina földjén.

lószerűsíthetően vonzóbb kivándorlási célpontot jelentett a zsidóság számára – ebben az időszakban azonban bevándorlók tömegeiről még nem számolhatunk be (Rostoványi 2006: 80-81).

3. A II. világháború utáni kivándorlásról

A II. világháború és a holokauszt után a magyarországi zsidóság létszáma a becslések szerint közel 800 000 főről 220 000 és 260 000 fő közöttre csökkent (Komoróczy 2012: 883). Az életben maradt magyar zsidóság gazdasági nehézségekkel küszködve és identitásában megrendülve lépett át egy korszakba, mely elején a legtöbb esetben életüket a semmiből kellett újra felépíteniük. Szinte nem volt olyan zsidó család, amely ne vesztette volna el valamely hozzátartozóját, netán családja nagyobb részét (Karády et al. 1984: 85–90). A gazdasági helyzetük, családjuk elvesztése mellett azonban egy olyan ténnyel is szembe kellett nézniük, mely a kézzel fogható dolgokon túl, lelkük mélyében volt keresendő. Sok magyar zsidó érezhette úgy, hogy a háború során magyarságukat, identitásukat kérdőjelezték meg, hiszen az üldözések elsősorban a zsidóság, mint faj ellen irányultak, kultúrától, felekezettől és világnézettől függetlenül. Tehát az is zsidóként definiálhatta önmagát vagy megerősíthette a zsidósághoz való tartozását, aki már nem volt aktív vallásgyakorló vagy a zsidó identitás csak minimálisan volt jelen életében. Ez egyfajta másság-élményt okozhatott, hiszen nem érezhették azt, hogy ők is a tagjai lennének a többségi társadalomnak – annak a társadalomnak és abban az országban, amit a korábbiakban otthonuknak és hazájuknak tekintettek. Egyrésztől ez a kitaszítottság-érzése volt meghatározó, másrésztől azonban megerősítette bennük a zsidó identitást, a zsidósághoz való tartozás érzését (Bibó 1990).

Az átélt események hatása alatt, a háború után sok magyar zsidó úgy érezte, válaszút elé került: menni vagy maradni? A tépelődés, pro és kontra érvek felsorakoztatása után sokan döntöttek Magyarország, az addigi haza elhagyása mellett, hogy életüket az ősi földön, Palesztinában kezdhessék újra (Karády et al. 1984: 85–90). A disszimiláció, a teljes kiválás lehetősége egyrészt menekülésként, ugyanakkor ezzel egy időben egy új identitás keresési mechanizmusként is tekinthető magatartásmód volt (Kovács, Kashti, Erős 1992: 29–40).

A számokat tekintve a kivándorlókkal kapcsolatban nem találhatunk pontos és egyértelmű adatokat. Izrael állam megalakulása (1948. május 14.) előtt egységes statisztika nem készült, ugyanakkor ezt a megalakulás után igyekeztek pótolni – e szerint 1919 és 1948 között 458 857 fő bevándorló érkezett szerte a világból. Stark Tamás kutatásai alapján 1939 és 1945 között 1 500 fő érkezett Magyarországról (ebből 1 380 fő nyilvántartásba vett bevándorló). 1946 és 1947 között pedig közel 1 900 főről beszélhetünk,

1948-ban 3 800 fő, valamint 1949-ben 6 844 fő. Fontos megemlíteni, hogy a korábban Magyarországhoz tartozó területekről is nagy létszámban érkeztek magukat magyarnak vallók Izrael területére, közöttük Erdélyből, Felvidékről és Kárpátaljáról. Ez a tény szintén nehezíti a pontos számadatok meghatározását. Itt nagy segítséget adhat egy 1961. évi összeírási adat, mely szerint 1945 és 1955 között 5 000 fő érkezett Kárpátaljáról, 3 000–4 000 fő a Felvidékről, 10 000–14 000 fő pedig Észak-Erdélyből (Stark 1995: 102).

A kivándorlók aránya a II. világháború után közvetlenül a korábbi magyar viszonylatokat vizsgálva igen magas (érdekesség azonban, hogy európai viszonylatban ez a szám inkább alacsonynak mondható). 1947-ben ez a szám csökkent – ennek oka feltételezhetően az, hogy a háború után újjáépülő Magyarországon sokan megtalálták a helyüket, elkezdték építeni új életüket. Ez 1948-tól megváltozott. Ennek okaként említhető a diktatúra folyamatos kiépülése, valamint Izrael állam hivatalos megalakulása is (1948. május 14.). Feltehetően a felsorolt okok sok embernél megadták a végső lökést az ország elhagyására. Karády Viktor adatai szerint 1948. május 15. és 1949. december 31. között 10 307 fő távozott Izraelbe Magyarországról (Karády et al. 1984: 102).

A becslések szerint azonban a zsidó államban élő magyar ajkú lakosság száma ennél jóval magasabb volt. 1947-ben 30 000 főre, 1948-ban 40 000–50 000 ezer főre, 1949-ben pedig 90 000 főre becsülik a magyarság számát Izraelben. Ennek okai többek között az illegális határátlépések voltak, valamint a már korábban is említett határon túli magyarság köréből hiányzó statisztikai adatok. A határon túli magyarok kivándorlásának oka lehet, hogy a román, szerb, szovjet, illetve szlovák részen élőket kettős identitásuk miatt igen erős diszkrimináció érte, s ők sem zsidóként, sem magyarként nem érezték magukat biztonságban. A romániai és kárpátaljai zsidóság esetében nagy szerepet játszott a kivándorlásban az erős vallásosság és a cionista mozgalom magas „hatékonysága” (Olosz 2015: 147).

Magyar zsidó bevándorlás Izraelbe/Palesztinába (1919-1957)	
1919–1945	4 629 fő
1946–1948. május 15.	3 691 fő
1948. május 15.–1949. december 31.	10 307 fő
1950–1951	3 693 fő (kb.)
1952–1955	370 fő (kb.)
1956–1957	9 020 fő
1946-1957 összesen:	28 103 fő

1. ábra A magyar zsidóság bevándorlási számai Izraelbe/Palesztinába (1919–1957)

4. Végállomás: Palesztina (Izrael)

A II. világháború után is volt olyan jellegű kivándorlás Nyugat-Európába, de főként Amerikába, mint a háború előtt, elsősorban anyagi és egzisztenciális okokból. Ezek aránya csökkent – a kivándorlás más okok miatt vált hangsúlyossá. Az egyik új tényező, hogy Amerikában nem volt háború, és az európai holokauszt után sokan a tengeren túli élet mellett döntöttek. Azonban az Egyesült Államok kvótarendszere havi 3900 főben határozta meg a közép-kelet-európai bevándorlók létszámát (Stark 1995: 97). Másik lehetőségként megjelent Nyugat-Európa is, azonban a gazdasági mélypont és a holokauszt utáni bizalmatlanság miatt kevesebben választották új hazának a nyugat országait. Az említett országokon kívül célpont volt még Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, illetve a dél-amerikai államok is, köztük Brazília, Argentína, Uruguay és Venezuela is. Mindezek mellett azonban az elsődleges kivándorlási célpont Palesztina, a későbbi Izrael volt.

A világháború végét követően, 1945 tavaszán és nyarán a közép-európai térségben túlélő menekültek és deportáltak bolyongtak, akik hivatalos elnevezése *displaced persons* (DP) volt. A szakirodalom a számukat közel 8 millió főre teszi, közöttük sok zsidó is volt. Legtöbben visszatértek az anyaországba, azonban akadtak olyanok is, akik az új és jobb élet reményében a kikötők felé indultak és legfőbb céljukként Palesztinát határozták meg, a zsidóság „ősi földjét” (Komoróczy 2012: 874–878).

A Palesztinában élő cionisták elsődleges célja volt, hogy létrehozzák saját államukat, azonban ekkor a terület tényleges birtokosa Nagy-Britannia volt. Már a II. világháború előtt is (1932–1938) meghatározta a bevándorlási kvótát, mindennek ellenére ezekben az években 250 000 fő zsidó telepedett le Palesztina területén, a népesség pedig közel 600 000 főre növekedett (Szabó 2004: 156). A britek bevándorlási politikájukon nem szándékoztak változtatni, hiszen a németek elleni harc rengeteget rontott gazdasági helyzetükön, valamint a közel-keleti olajmezőkről sem kívántak lemondani, amelyek az arabok fennhatósága alá tartoztak (akik folyamatos konfliktusban álltak a zsidókkal). Így, ha Nagy-Britannia támogatja a zsidók bevándorlását, az nagymértékben hatással lehet a baráti kapcsolataikra az arab országokkal (Johnson 2011: 625).

Az Európa felől érkező, menekültek tömegeit szállító hajókat visszafordították eredeti kiindulópontjukra, vagy sok esetben a ciprusi internálótáborokban helyezték el a bevándorolni kívánókat. Volt példa arra is, hogy a hajó személyzete nem engedelmeskedett a brit katonai parancsnak, ekkor esetenként tüzet is nyitottak a menekültekkel teli vízi járművekre és több hajót el is süllyesztettek. Azonban voltak olyan hajók is, melyek a briteket kijátszva, titokban, sokszor az éjszaka leple alatt kötöttek ki Palesztina partjainál (Stark 1995: 93).

Több hajóról is tudunk, mely a zsidóságot az új hazába szállította. Például az *Amorta*, mely 1945 decemberében érkezett meg Haifába Savona kikötőjéből. A *La Fede*, illetve a *Fenice* szintén az olasz kikötőkből indult Palesztinába 1946 tavaszán (Walton 2015: 176). Az elsődleges indulási pontja a Palesztinába induló hajóknak Olaszország volt, de tudomásunk van Franciaországból induló hajókról is. Az Exodus például Montpellier kikötőjéből indult 1947 júliusában, azonban a hajó utasainak partraszállását az angol haderők megakadályozták. A járművek többségét a *Bricha*⁵ bérelte, céljuk az volt, hogy minél több bevándorlót szállítsanak Palesztina földjére (Raj 1995).

2. ábra A menekültekkel teli Exodus hajó Haifa kikötőjénél

A Nagy-Britanniához való viszonyát tekintve a zsidóság három csoportra oszlott: egyik bízott a britek jóhiszeműségében, a másik végtet követők pedig a teljesen szélsőséges eszmék felé fordultak. A középutat David Ben-Gurion képviselte, aki ugyan úgy gondolta, hogy az angolok elleni háborút meg kell nyerni, de a radikális, fegyveres erőszakhoz csak a legvégső esetben kell nyúlni. Ezt a politikát vallotta a *Hagana*, a palesztinai zsidók titkos önvédelmi hadereje, amely egyben az izraeli nemzeti sereg 1920-ban alakult elődje is. Akkor sem az Egyesült Államokat, sem Nagy-Britanniát nem fűzte gazdasági érdek a zsidó állam létrejöttéhez az olajmezők miatt. A brit politikai vezetés 1947-re kérdésessé tette, hogy továbbra is igényt tart-e Palesztina területére. A régióban való befolyás megőrzéséhez, a szovjet hatalmi szándék ellensúlyozásához, a gazdasági érdekek érvénye-

---

⁵ Bricha: a zsidó közösség illegális bevándorlási szervezete

sítéséhez és a bevándorlás-ellenes intézkedések okozta nemzetközi tiltakozás elcsendesítéséhez az új állam alapítására törekvő zsidó politikai erőkkel való együttműködésre volt szüksége (Johnson 2011: 627).

A Szovjetunió Sztálin vezetésével a brit mandátum alatt is támogatta Izrael létrejöttét, aminek az volt az oka, hogy csökkenteni akarta Nagy-Britannia befolyását a Közel-Keleten. Ezen kívül az újonnan létrejövő államban egy új szocialista szövetségest látott. Ennek érdekében Sztálin még antiszemita politikáját is igyekezett visszafogni. E kapcsolat látszólagos fenntartására a palesztinai zsidó politikai vezetőkörök is törekedtek, hiszen igényt tartottak a szovjet blokk országaiból bevándorló zsidókra is (Johnson 2011: 625–631).

A másik nagyhatalom, az Egyesült Államok, élén a Rooseveltt halála után elnöknek választott Trumannel, több ok miatt is sürgette a zsidó állam megszületését. Részben politikai okok miatt, hisz az európai államok korábbi gyarmati és mandátumrendszere összeomlóban volt, így ezzel a lépéssel egyfajta diplomáciai hídfőállást igyekezett kivívni. Taktikai oka pedig a közelgő választások voltak, melyen a jelentős gazdasági és politikai befolyással rendelkező zsidó szavazók megnyerése volt a cél. 1947-ben az *Egyesült Nemzetek Szervezete* külön arab és zsidó államok mellett döntött, amit a zsidók elfogadtak, az arabok viszont nem, így háborút indítottak. Az összecsapást a zsidók megnyerték, s a harcok befejezése, és pár nappal az angolok mandátumának lejárta után, 1948. május 14-én David Ben-Gurion felolvasta a *Függetlenségi Nyilatkozatot*, és az ünneplő tömeg előtt kikiáltotta Izrael függetlenségét. Ezek után a fiatal, független ország már szabadon beengedhette a menekült zsidókat szállító hajókat. Az új ország elsőrendű politikai célja pedig az új bevándorlók összegyűjtése volt (Johnson 2011: 625–631).

Az épülő zsidó állam szervezeteit és intézményrendszereit a korábbi kivándorlók által 1929-ben alapított *Zsidó Ügynökség* alapozta meg (mely Palesztina de facto kormánya volt), melynek akkori legfontosabb célja a palesztinai zsidó közösség megszervezése volt (Olosz 2015: 141). A létrejövő Izrael állami szervei, a már korábban is működő szervezetekre és intézményekre épültek. A korábban érkező alijázók pedig megteremtették az állami struktúra keretét, és nem utolsósorban a szellemi élet alapjait, majd a holokauszt utáni bevándorló zsidó tömegekre vártak, hogy a későbbiekben egységes erővel építhessék tovább az új államot (Komoróczy 2012: 974).

A Magyarországról legális kivándorlásra való jelentkezésnél a legfőbb szempontok között vizsgálták a család nagyságát, anyagi helyzetét és életkori átlagát. A teljesen pozitív elbíráláshoz az útlevél mellé csatolni kellett

a szállító hajótársasággal kötött szerződést is. Ez bonyolult és hosszadalmas procedúra volt, de a legtöbb esetben a *Jewish Agency for Palestine* ezek intézését magára vállalta (Erdei 2004). A bevándorlási engedélyek a *Szochnuthoz*, a palesztinai Zsidó Ügynökség alija osztályára érkeztek. Ez tartalmazta a hivatalos indoklást és az esetlegesen már Palesztinában élő rokonok nevét és címét (Stark 1995: 94). Vélhetően a hosszadalmas és bizonytalan végeredményt ígérő procedúra miatt az illegális határátlépők száma megnőtt.

3. ábra Ünneplők Izrael állam függetlenségének kikiáltási napján

A II. világháborút követően a palesztinai cionista pártok, intézmények küldöttei, a slichok érkeztek Magyarországra és kezdték el szervezni a kivándorlást. A határok átlépésénél az adott országok cionista szervezetei nyújtottak segítséget. Ezek a szervezetek egy nagyon jól működő rendszer egységei voltak és az út elejétől a végéig igyekeztek biztosítani a védelmet, és hasznos információkkal látták el a kivándorlókat. Kezdetben a Budapest-Sopron-Wiener Neustadt útvonalon hagyták el az országot, később

már a Szabadka-Zágráb vonalat is igénybe vették. Ezután útjuk szinte minden esetben valamely tengeri kikötő felé vezetett, (itt elsősorban Olaszországot említhetjük meg), hogy hajóra szálljanak, maguk mögött hagyják régi életüket, s egyúttal egy újat kezdhessenek el az ősi zsidó földön.

5. Beilleszkedés és egzisztenciateremtés

Izrael állam hivatalos megalakulása után következett a fiatal ország felépítése, ahová a világ szinte minden szegletéből érkeztek a bevándorlók. Az épülő állam igyekezett kevés kritériumot támasztani a letelepedési engedély kézhezvételéhez, hiszen a cionizmus és a már megalakult állam elsődleges célja volt a világ zsidóságának összegyűjtése – elég volt, ha az illető anyai ágról igazolni tudta zsidó származását (Erdei 2004). Ezek után 1951 végéig 687 000 új bevándorló érkezett, ezek nagy része holokauszt túlélő volt, valamint a környező arab országokból a háborús helyzet és a kiközösítés miatt áttelepült zsidóság, melynek száma közel 300 000 fő. (Megjegyzendő, hogy Izrael állammá alakulása után az országot több százezer arab hagyta el.) A függetlenség kikiáltásakor az ország lakossága 650 000 fő körül volt, 10 évvel később azonban már igencsak közelített ez a szám a 2 millióhoz (Raj 1995).

Az állam megalakulása után a bevándorlókon kívül szükség volt a nemzetközi közeg elismerésére és pénzre az állam további építéséhez. Elsők között a Szovjetunió, az Egyesült Államok, s lassan az Európán belüli és kívüli országok is elismerték Izrael államot, 1949-ben pedig felvételt nyert az Egyesült Nemzetek Szervezetébe. A pénzügyi támogatást pedig a világ különböző pontjain élő módosabb zsidók, az amerikai bankok kölcsönei, valamint a német jóvátétel biztosította (Szabó 2004: 157–158).

Fontos eseményként tekinthetünk a kibuc-mozgalomra is, mely a mezőgazdaságra és a föld közös tulajdonára épült, s a magyarok zöme, csak úgy, mint a legtöbb bevándorló ilyen falvakban kezdte el életét⁶. Sok esetben a magyar bevándorlók más nemzetiségű csoportokkal összefogva alapítottak kibucokat, azonban nem volt ritka az sem, hogy szinte teljesen homogén településeket alapítsanak. („JÉG” 2016) Ezek mellett érkeztek bevándorlók a nagyobb városokba is, mint Tel-Aviv vagy Jeruzsálem, de számuk kevésbé volt meghatározó (Olosz 2015: 148–150).

A II. világháború előtti alacsonyabb létszámú bevándorló közösségek szervezésére kisebb hangsúlyt fektettek a kiépülő állam vezetői, hiszen a hazájukat elhagyók saját, egyéni döntése volt az „ősi földre” érkezés. Nagy többségükről elmondható, hogy a cionizmus, az új hazába vetett hit vezette

---

⁶ Kiemelendő, hogy a magyarok vezető szerepet töltöttek be a kibucok kialakításában.

őket Palesztinába, tudásukat és erejüket az új, akkor inkább csak elképze-
lésekben élő új haza építésére szerették volna fordítani. Ezzel szemben a
vérszakszak után érkező különböző nemzetiségű tömegek többségében a
szülőföldről, a korábban hazájuknak tartott országból való menekülés és
kitaszítottság miatt döntöttek Palesztina, majd Izrael mellett. A saját ha-
zától való elszakadás és a zsidóságukban való megerősítés indította őket a
zsidó államba. Ha a holokauszt nem történik meg valószínűleg a beván-
dorlás sokkal kisebb tömegű lett volna. A cionizmus legfőbb célja az „ősi
földön” alapított hazába a zsidóság minél nagyobb részének összegyűjtése,
mely a holokauszt után és annak következtében megvalósulni látszott.
Azonban ezen tömegek már komoly nehézségek és új kihívások elé állítot-
ták az izraeli vezetést. A frissen megérkezett zsidókat sok esetben sátortá-
borokban, régi palesztin falvakban szállásolták el – ekkora tömegnek nem
tudtak más módon „otthont” biztosítani a kezdetekben. Ekkor még aligha
beszélhetünk egységes izraeli társadalomról, a különböző nemzetek ol-
vasztótégye talán találóbb kifejezés lehet erre az időszakra.

4. ábra Új bevándorlók egy izraeli sátortáborban

A fiatal ország elsődleges céljai között szerepelt a különböző nemzetiségű
zsidók integrálása. Ez a kezdetekben igen lassan zajlott, hiszen a beván-
dorlók szívesebben maradtak kapcsolatban saját nemzetük tagjaival, be-
szélték nyelvüket és gyakorolták saját kultúrájukat. Ennek következtében
sokáig az államnyelvként elfogadott héber nyelv használata is háttérbe
szorult. Ez nem volt másként a magyarságnál sem, misem bizonyítja job-
ban ezt a tényt, mint az, hogy 1953-ban, 5 évvel az államalapítás után a
héber nyelvet beszélő magyarok aránya 5% volt Izraelben (Olosz
2016: 150–151).

Sokszor volt szükség „külső” beavatkozásra az integráció elősegítéséhez, ezt a magyarok esetében a *Hitachdut Olé Hungaria* vállalta fel. Az 1920-as években, a fiatal szervezetnek kettős célja volt. Egyrészt a magyar bevándorlók segítése új életük kialakításában, a magyar közösségi élet megszervezése, valamint a magyar és a különböző nemzetiségű zsidó csoportok közötti kapcsolattartás elősegítése. Ez a fiatal államban már kiégyesült más feladatokkal is: az 1950-es években a szervezet már segítséget nyújtott a magyar bevándorlók lakhatással, álláskereséssel és nyelvtanulással kapcsolatos problémáiban is.

A beilleszkedés és identitáskeresés hosszú útját mindenki másként élte meg, ki több, ki kevesebb sikerrel – tudomásunk van olyanokról is, akik a nehézségekkel szembetalálkozva a Magyarországra való visszatérés mellett döntöttek. Azonban a többség, aki Izraelben maradt, nehéz és fáradtságos munkával építette fel újra életét, s illeszkedett be az új fiatal társadalomba. Sokuk életét a továbbiakban is nagymértékben meghatározta magyarságuk, azonban otthonuknak és hazájuknak már Izraelt vallják. Végezetül ismerjünk meg néhány olyan gondolatot, melyet a visszaemlékezőktől és az interjúalanyoktól idézve teljesebbé teheti a képet a II. világháború után kivándorolt magyar zsidósággal kapcsolatban. Gondolatmenetük, érzéseik megismerése talán segíthet a teljesebb kép felvázolásában a kezdeti nehézségekkel és a beilleszkedéssel megküzdő bevándorló magyaroknál. Azt azonban fontos hozzátenni, hogy semmiképp sem lehet általánosítani – nincs két egyforma sors, teljesen azonos nézőpont, mindegyikük máshogy, a saját egyediségében tapasztalta meg a bevándorlás, az identitáskeresés és a beilleszkedés izgalmas, de sokszor küzdelmekkel és kihívásokkal teli időszakát.

Rónai András:

„Izrael az egyetlen hely, ahol nem fenyeget veszély, hogy bármikor másodrangú állampolgár leszek.” (Pécsi és Szobota 2014: 91–96)

Deutsch Péter:

„Mindig nehezebb és nehezebb az emlékezés.” (Interjú Deutsch Péterrel)

Groszmann Szilvia:

„...van állampolgárságom és otthonom, és azóta érzem teljes embernek magam.” (Pécsi és Szobota 2014: 227–228)

Avri Róbert Shacham:

„Mindenben izraelinek érzem magam (...). Ami pedig (...) Magyarországgal kapcsolatos: itt nőttem fel, innen erednek a gyökereim. Nem tudok hátat fordítani mindennek (...). Én még magyarul álmodok, de a gyerekeim már izraeliek.” (Avri 2004: 41)

Chava és Josef Lustig:

„Nekünk a kibuc talán még fontosabb volt, mint az ország, hogy együtt, barátok, megteremtsünk valami újat.” (Interjú Chava és Josef Lustiggal)

6. Összegzés

A magyarországi zsidóság második világháború utáni kivándorlása kérdésének vizsgálata, nemcsak a korabeli etnikai viszonyokról, a holokauszt túlélők helyzetéről, lehetőségeiről, gondolkodásmódjáról szolgálhat fontos, szélesebb körben viszonylag kevésbé ismert információkkal, hanem hiteles képet adhat az érintettek önazonosságtudatának alakulásáról, a magyar, illetve a zsidó kultúra szerepéről, hatásairól, a magyar, a zsidó, illetve a kettős identitást formáló erősítő vagy gyengítő tényezőkről. A kérdés feldolgozása azonban még ennél is szélesebb kitekintésre nyújt lehetőséget, fontos adalékokkal szolgálhat a megszülető Izrael államban fennálló kezdeti viszonyokról, valamint általában a nemzeti kötődést meghatározó alapvető tényezőkről, illetve a megváltozó körülmények identitásra való hatásáról.

A tanulmány középpontjában a zsidó kivándorlás áll a II. világháború utáni Magyarországról Palesztinába, majd a későbbiekben Izraelbe az 1945 és 1949 közötti időszakban, kitérve a zsidóság háború előtti kivándorlására is. Emellett a zsidó identitás alakulásával kapcsolatban a szakirodalmi háttéren túl betekintést nyerhetünk egyéni sorsokba, személyes momentumokba és döntésekbe is, melyhez a segítséget a visszaemlékezők és a megszólaltatott interjúalanyok adták.

A dolgozat tanulságos történelmi tényekre világít rá, melyek alapját az emberi természet adta és a dolgozat esetében az egyedi sorsok testesítik meg. A téma érzékenysége és az iránta tanúsított érdeklődés miatt az objektív és a szubjektív látásmód, a személyes és az általános jellegzetességek elkülönítése sokszor nehéz feladatnak bizonyul. Mindez azonban további kutatásokra is ösztönözhet. A holokauszt után kivándorolt, új életet kezdő izraeli magyar zsidóság beilleszkedését, kultúramegőrzését és identitását vizsgálva számos olyan terület kínálkozik még, mely újabb kutatásokra adhat lehetőséget.

Irodalom

Avri Róbert Shacham (2004): *Itthon-otthon*. Bába Kiadó, Szeged

Bányai Viktória (2008): Magyar ajkú zsidó közösségek a világban. In:

Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat Kiadó – MTA

Kisebbségkutató Intézet, Budapest 412–417.

- Bibó István (1948/1990): *Válogatott tanulmányok II. kötet - Zsidókérdés Magyarországon 1944 után.*
<http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/373.html> [2016. november 6.]
- Erdei András (2004): A magyarországi zsidóság migrációja (1945–1955) – Befejezetlen múlt. *Beszélő Online*, 2004. április, 9. évf., 4. sz.,
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-magyarorszag-i-zsidosag-migracioja-1945-1955> [2016. október 23.]
- Hava, Sharon (2008): A Kárpátoktól a Karmelig. *EREC – A Magyarországi Cionista Szövetség És A Zsidó Oktatási És Információs Központ Alapítvány (Szochnut) lapja* 2008. október, 4. sz. http://www.szochnut.hu/regi/doc/erec2008_4.pdf [2016. október 28.]
- „JÉG” (2016): Mik azok a magyar kibucok? *Szombat zsidó politikai és kulturális folyóirat online* <http://www.szombat.org/tortenelem/mik-azok-a-magyar-kibucok> [2016. december 1.]
- Johnson, Paul (2011): *A zsidók története.* Európa Könyvkiadó, Budapest
- Karády Viktor – Kende Péter – Kovács András – Sanders Iván – Várdy Péter (szerk.): *Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon.* Magyar Füzetek kiadása, Párizs, 1984
- Karsai László (2001): *Holokauszt.* Pannonica Kiadó, Budapest
- Kende Péter (1989): *Röpirat a zsidókérdésről.* Magvető Kiadó, Budapest
- Komoróczy Géza (2012): *A zsidók története Magyarországon II. (1849-től a jelenkorig).* Kalligram Kiadó, Pozsony
- Kovács M. Mária – Kashti, Yitzhak M. – Erős Ferenc (szerk.): *Zsidóság – identitás – történelem.* T-Twins Kiadó, Budapest 1992.
- Olosz Levente (2015): A magyar ajkú zsidóság helye az izraeli társadalomban. In: Fedinec Csilla (Szerk.): *Terek, intézmények, átmenetek. Határhelyzetek* (VIII) Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest
- Palló Gábor (2000): The Hungarian Phenomenon In Israeli Science. *Bulletin For The History Of Chemistry*, Volume 25. Number 1. American Chemical Society
- Pécsi Tibor – Szobota István (szerk.): *Kiálts rám! S fölkelek! Tanulmánykötet a holokauszt 70. évfordulója alkalmából.* Hetek.hu Kft., Budapest, 2014.
- Raj Tamás (1995): *Izrael állam és a modern zsidóság.*
<http://www.zsido.hu/tortenelem/modern.htm> [2016. november 1.]
- Romsics Ignác (2005): *Magyarország története a XX. században.* Osiris Kiadó, Budapest

- Rostoványi Zsolt (2006): *Együttélésre ítélve – Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért*. Corvina Kiadó, Budapest
- Stark Tamás (1995): *Zsidóság a vészkorszakban és a felszabadulás után 1939–1955*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest
- Szabó Csaba (2004): Dokumentumok a zsidó kivándorlás történetéhez (1948–1953). In: *Levéltári közlemények 75*.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveltariKozlemenyek_75
[2016. november 17.]
- Walton, Nicholas (2015): *Genoa, 'La Superba': The Rise and Fall of a Merchant Pirate Superpower*. Hurst & Company. Oxford University Press. London

Interjúalanyok:

Deutsch Péter

Chava Lustig

Josef Lustig

Ábrák:

1. ábra

Saját készítésű táblázat

Forrás: Karády Viktor: Szociológiai kísérlet a magyar zsidóság 1945 és 1956 közötti helyzetének elemzésére c. fejezete (1984: 102) alapján (In: Karády Viktor – Kende Péter – Kovács András – Sanders Iván – Várdy Péter (szerk.): *Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon*. Magyar Füzetek kiadása, Párizs, 1984)

2. ábra

A menekültekkel teli Exodus hajó Haifa kikötőjénél

Forrás: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2322735/Israels-65th-anniversary-From-pioneers-present-day-remarkable-pictures-struggle-celebration-Jewish-homeland.html> [2017. 08. 06.]

3. ábra

Ünnepelők Izrael függetlenségének kikiáltásának napján

Forrás: http://www.historama.com/online-resources/articles/israel/story_israel_first_independence_day_14_may_1948.html [2017. 08. 06.]

4. ábra

Új bevándorlók egy izraeli sáttortáborban

Forrás: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2322735/Israels-65th-anniversary-From-pioneers-present-day-remarkable-pictures-struggle-celebration-Jewish-homeland.html> [2017. 08. 06.]